

הרב משה ליב הכהן הברשטט

פרשת מטות מסעי

שבועה מה היא

"איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה... לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה"
(במדבר ל, ג)

"איש כי ידור נדר לה'... אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: הוו זהירין בנדרים ואל תפרצו בהן, שכל הפורץ בהם, סופו למעול בשבועות. והמועל בשבועות, כופר בו בהקדוש ברוך הוא ואין לו מחילה בעולם, שנאמר (שמות כ, ו), "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (תנחומא ל, א).

מה כל כך חמור בנדרים ושבועות יותר מדבר שקר רגיל? מה יש בשבועות שעושה אותן חמורות מנדרים, ומדוע המועל בהן כופר בהקדוש ברוך הוא?

"וידבר משה אל ראשי המטות", "איש כי ידור נדר לה'", הדא הוא דכתיב (ירמיה ד, ב), "ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה", אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי, אפילו באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי, אלא אם כן יהיה בך כל המדות האלו, (דברים י, כ) "את ה' אלהיך תירא", שתהא כאותן שנקראו יראי אלהים, אברהם איוב ויוסף, אברהם דכתיב, (בראשית כב, יב) "כי ידעתי כי ירא אלהים אתה", איוב דכתיב, (איוב א, א) "איש תם וישר וירא אלהים", יוסף דכתיב, (בראשית מב, יח) "את האלהים אני ירא", הוי "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד", אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת, לכך נאמר "ואותו תעבוד ובו תדבק", וכי יכול אדם לידבק בשכינה, והלא כבר נאמר, (שם ד, כד) "כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא", אלא לומר לך, כל המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה, ועושה פרקמטיא, ומהנהו מנכסיו, זהו שנאמר עליו "ובו תדבק", אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע, ואם לאו, אין אתה רשאי להשבע. מעשה בינאי המלך שהיו לו ב' אלפים עיירות, וכולם נחרבו על שבעת אמת, כיצד, אומר אדם לחבירו בשבועה, שאני הולך ואוכל כך וכך במקום פלוני, ואשתה כך וכך במקום פלוני, והיו הולכין ומקיימין שבועתן, ונחרבו, מה הנשבע באמת כך, הנשבע על השקר על אחת כמה וכמה (במדבר רבה כב, א).

בפסוק כתוב שאדם שנדר או נשבע לא יחל דברו אלא ככל היוצא מפיו יעשה, משמע שמותר לנדור ולהשבע על אמת, אלא שחובה לקיים אותם, אם כן מדוע כתוב במדרש שאסור להשבע אפילו באמת? ואם אכן מדובר בדבר חמור כל כך שבגללו נחרבו אלפיים עיירות של ינאי המלך, מדוע זה מותר לאדם ירא אלוקים שמשיא את בתו לתלמיד חכם ומהנהו מנכסיו?

מה הפרש בין נדרים לשבועות? בנדרים - כנודר בחיי המלך. בשבועות - כנשבע במלך עצמו. ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר, שנאמר: חי ה' וחי נפשך (ילקוט שמעוני תשפה).

כל נדר הוא לה' וכל שבועה היא בה' (ראה רמב"ן במדבר ל, ג).

כדי להבין עניין זה יש צורך להבין מה זה נדר ומה זו שבועה. אדם שאומר שיעשה דבר או שהוא מתחייב בלי נדר ובלי שבועה, גם אז הוא חייב לעמוד בדיבורו, כי הרי נצטווה בתורה "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז), ומי שלא עומד בדיבורו, עליו אמרו חכמינו זכרונם לברכה: "מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (בבא מציעא מח. ובשו"ע חו"מ ד, ד). אם כך מה יש בנדר ובשבועה?

השקר נתעב ונאלח בעיני הכל, אין דבר מאוס ממנו, והמארה והקללה בבית כל אוהביו, מפני שהשם יתברך אל אמת, וכל אשר אתו אמת, ואין הברכה מצויה וחלה אלא במתדמים אליו במעשיהם, להיותם אמתיים כמו שהוא אל אמת, ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהוא רחום, ולהיותם גומלי חסדים כמו שהוא רב החסד. אבל כל מי שמעשיו בהפך מדותיו הטובות והם בעלי השקר שהם בהפך מדותיו ממש, כמו כן תנוח עליהם לעולם מה שהוא הפך מדותיו, והפך מדת הברכה שהיא בו היא המארה והקללה, והפך השמחה והשלום והתענוג שהם אתו, הוא הדאגה והקטטה והצער, כל אלה (איוב כ, כט) "חלק אדם רשע מאלהים" (ספר החינוך מצוה עד).

אמר רבי חנינא חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת - אמצעית לאותיות וראשון ואחרון, על שם אני ראשון ואני אחרון ואני הוא (שבת נה. ורש"י).

נדר הוא נתינת חיזוק לדבריו והתחייבות נוספת לה' שיעמוד בדיבורו, הפועל היוצא מכך הוא שכאשר אדם נודר הוא בעצם מתכחש לעובדה שצריך לעמוד בדיבורו אף בלי נדר, וכאשר הוא נשבע, הרי הוא נשבע בה' עצמו ולא רק לה', וזו דרגת נתינת חיזוק והתחייבות גדולה עוד יותר לכך שיעמוד בדיבורו, כי השם יתברך אל אמת, ואם אדם נשבע באל אמת, ומעיז לא לקיים את שבועתו הרי אין לך כפירה גדולה מזו, בהתכחשותו לשבועתו הוא מצהיר שאינו מאמין בה', ולכן אינו מקיים את ההתחייבות שנתן בשם ה'. וגם במקרה שאדם מקיים את שבועתו, יש בעצם השבועה דבר שלילי שהרי העובדה שהוא זקוק להתחייבות עוצמתית שכזאת כדי לעמוד בדיבורו מראה על חולשת מידת האמת שבו, שבלעדי השבועה היה משקר או מתחייב ולא עומד בדיבורו.

אם כך, נשארנו עם השאלה, מדוע זה שונה אצל אדם ירא אלוקים הדבוק בשכינה, מדוע הוא רשאי להשבע, הרי שבועה מראה על חולשה במידת האמת?

כאשר אדם מגיע למדרגה הגבוהה של "יראי אלהים אנשי אמת" (שמות יח, כא), מי הם יראי אלהים? אנשי אמת! ובנוסף הוא דבוק בה', בכך שנותן את הדברים הקרובים ביותר ללבו לתלמיד חכם כדי שישב ויעסוק בתורת ה', הוא משיא לו את בתו, ונותן לו מממונו כדי שיהנה מהם ויהיה פנוי לעבודת ה', הרי הוא דבוק באל אמת, ובוודאי שהוא תמיד עומד בדיבורו, גם אם זה בלי נדר ובלי שבועה, יוצא אם כך שכאשר הוא נשבע הוא מעביר מסר אחר לחלוטין, שבועתו בה' היא הצהרה, שהעובדה שהוא איש אמת ותמיד עומד בדיבורו אינה רק משום שהוא אדם ישר, וכך נכון לנהוג על פי השכל האנושי, אלא שגם מידה זו של אמת הטבועה בו, היא ביטוי נוסף של דבקות בה'. הרי ששבועתו איננה חולשה אלא תוספת עוצמה.

נמצאנו למדים שיכולים שני אנשים לעשות את אותו מעשה בדיוק, אצל אחד הדבר אסור, משום שאצלו המעשה מבטא חולשה במידת האמת, וריחוק מהקדוש ברוך הוא, ואילו אצל השני הדבר מותר ורצוי, משום שאצלו המעשה מבטא עוצמה במידת האמת, ותוספת דבקות בהקדוש ברוך הוא.